

Öğr. Özge Umut Eker*

"... Ötede katiller mesleklerin rengine bulanmış, hançerler kabzalarına kadar kan içinde..."
(Macbeth, II. Perde, III. Sahne)

Gerçekten de katiller "mesleklerinin rengine bulanmış" mıdır? Özelde katiller, genelde suçlular, acaba suçluluklarının zorunlu nedenlerini içlerinde taşıyor olabilirler mi?

Suç antropolojisi, kabaca insanın fizik özelliklerinden yola çıkarak suçluluğun kaynağını araştıran bir disiplindir. Suç antropologlarının babası Lombroso; "suçun organizma koşullarının bir ürünü olduğunu" ve hatta bazı insanların "doğuştan suçlu" olduklarını iddia ediyordu. Bu doğuştan suçlular, bedensel olarak bazı anomaliler taşımaları dolayısıyla suç işlemek için yaratılmışlardı adeta. Gerçi Lombroso, "doğuştan suçlu" tipinde yarattığı sınıflandırma görüşünde daha sonraları o kadar ısrarcı olmadı ve görüşlerini yumuşattı. Hatta "doğuştan suçlu"nun da ancak uygun sosyal koşullar altında suç işlediği görüşüne kayarak "suça yatkın kimseler (kriminaloid)" tipolojisini geliştirdi. Ancak Lombroso'nun görüşleri öylesine etkili olmuştur ki, ahlak duygusunun doğuştan bulunmaması yüzünden "doğuştan suçlu" tipinin ıslahının mümkün olmadığı görüşüne kadar uzandı bu düşünce silsilesi. Hatta Lombroso'nun kendisi bile: "Yağ mermerin üzerinden nasıl akıp giderse, kuramsal etik de hastalıklı beyin üzerinden, içine işlemeksizin geçip gider." diyordu. Çılgınlık sınır tanımıyordu. Zira Lombroso'nun en yakın çalışma rakadaşı Ferri; "dövme yaptıрма, vücut ölçüleri, yüzün yapısı, refleks etkinliği, görüş etkinliği ve vazomotor tepkilerin" (suçluların yüzlerinin kızarmadığını iddia ediyordu; oysa ki, yüzün kızarması olgusu yüzdeki damarların üst-deriye yakınlığı ile ilişkili anatomik ve fizyolojik koşullara bağlı bir durumdur.) bile ceza yargıçları tarafından karar ölçütleri olarak kullanılmasını öneriyordu.

Lombroso'nun yorumlarının toplumsal düşün alanına bir yansıması ise ilkel kabilelerin, Avrupa tipi uygarlık yoksunu toplumların, tıpkı hayvansı suçlular gibi "hukuk yoksunu değersiz soylar" olarak özünde suçluluğu taşıyan insan toplulukları olduğu şeklinde en uç noktadaki yorumlara izin veriyordu. Bu ise suç antropolojisini Avrupa sömürgeciğini meşrulaştıran bir disiplin haline getiriyor ve hatta ırkçılık, emperyalizm için "bilimsel" temeller oluşturuyordu. Ancak, kuşkusuz ki Lombroso ve yandaşları bir nevi proto-Nazi değildiler ne de

aristokrasiye meşrulaştırma ve elitizme bilimsel bir temel oluşturma çabasındaki kişiler. Ama önyargılı pozitivist zihniyetin yanlılığı ve yaklaşımının sonuçları ortadadır.

Lombroso'nun doktrini, yaptığı bilimsel incelemeler sonucu, İngiliz Goring tarafından yanlışlanmıştı. Antropolojik farklılıkların suçlu ve sıradan kimse arasında çok açık ve derin ayrımlara yol açmadığı vurgulanmıştır. Kuşkusuz Lombroso'nun kullandığı kriterler ve yöntemler yeterince bilimsel ve nesnel değildi. Buna karşın, Amerikalı Hooton, neolombrosianizm doktrinini kurarak yeniden suçluluğun antropolojik ve morfolojik (biçimbilimsel) farklarla ortaya çıkartılabileceğini öneriyordu: "Suç aşağı derecedeki insan organizması üzerinde, çevrenin yaptığı etki sonucunda işlenir. Bundan çıkan sonuç ise fizik, akli ve ahlaki yönlerden uygunsuz olan tiplerin yok edilmesi ya da bunların sosyal bakımlardan tamamıyla aseptik bir çerçevede diğer kişilerden ayrı tutulmaları şartıyla suçu önlemenin mümkün olacaktır."

Bu kuşkusuz, ödün vermez ve kendinden çok emin bir pozitivist yanlılığın işaretiydi. Kendini salt deterministik ve mekanik, robotize bir insan tasarımına kaptırmış olan katı pozitivist zihniyet; suçluluğu önlemenin tek yolunun öznel bir "tehlikelilik hali" gösteren tüm insanların, toplumdan ve yaşamdan, tecrit ve ayıklanma mekanizmasıyla arındırılması olduğunu düşünür.

... İnsan, bir yandan koşulların kurbanı zavallı bir automat olarak insanlığından uzaklaştırılırken ve kendine yabancılaştırılırken suç işlemiş "insan"a karşı da biricik çözüm önerisi onu tasfiye etmek, toplumdan dışlayarak onu toplumun "marazlı" üyelerinden kurtulduğu çöplüğe atmayı toplumsal bir ödev bilir. Dar kafalı zihniyet, başka bir seçeneğe yer vermeyecek, başka bir almaşığı öngöremeyecek kadar yüzeysel ve kaba bir yaklaşımın ifadesidir.

Buna benzer olarak, Pinatelli "suçlu kişilikten"; Garofalo ise klinik klasik kriminolojinin temel kavramlarından biri olan ve geçici ya da sürekli olarak anti-sosyal tepki göstermesi ihtimali güçlü olan kimselerin "tehlikelilik hali"nden bahseder. Kretschmer ve Sheldon gibileri ise insanları, fizik yapılarını esas alarak belli şablonlar içine sokuşturma ve böylece bir çeşit kategorizasyon çabasına girişmişlerdi.

*Ankara Ü. Hukuk Fak. IV-B sınıfı öğrencisi, Ankara

Pozitivizmin insan imgesi oldukça sorunludur. Mekanik ve deterministik olarak tasarımı yaptığı dünya, evren içerisinde insan "automat"laşır ve insanlığını yitirir...

Sokrates, insanların cahillik ve bilgisizlik yüzünden kötülüğe bulaştıklarını, kötü olduklarını düşünüyordu. Acaba Sokrates haklı mıydı?

Bunlara karşılık, söz konusu görüşler eleştirinin çetin elemesinden geçmekte güçlük çekmektedirler. Kriminolog Sutherland, Hooton'ın incelemelerini gerçekleştirdiği örneklem evreninin sınırlı olmasından dem vurmaktadır. Zira yapılan araştırmalar yalnızca cezaevindeki suçluları kapsayacak biçimdedir, ama dışarıda bulunan büyük suçlu kitlesini gözardı eder. Özellikle beyaz yaka suçlularını cezaevlerinde görmek oldukça güçtür ve karşılaştırma grupları da oldukça küçük ve sorunludur; çünkü nesnel ölçütlere göre oluşturulmuş değildir, anlaşıldığı kadarıyla. Dahası morfolojik biçimsizliklerin pek çoğunun kötü beslenme ve elverişsiz yaşam koşullarından kaynaklandığı da bilinmektedir. Bu eleştirilerin yanı sıra örneklem evreninin kültürel ve etnik çeşitlilik açısından çok sınırlı oluşu da gündeme gelmektedir. Ayrıca bedensel biçimsizlik sorununu başka bir açıdan şöyle görmek de mümkündür: Bedensel biçimsizlik, çirkinlik ve anomaliler, kişilerde sosyal prestij edinmeye, kendine güven kazanmaya ve sağlıklı bir kişilik edinmeye engel olabilecek bir biçimde, toplumun hor görmesi nedeniyle ortaya çıkan aşağılık kompleksinin ve toplumsallaşamamanın bir sonucu, tepkisellik yaratabileceği de muhakkaktır. Bu açıdan toplumsal dışlanmışlık ile beraber ya asosyal ya da anti-sosyal yönelimler içerisine girilerek özellikle anti-sosyal gruplar içerisinde yer almak suretiyle saygınlık (prestij) ve psiko-sosyal doyum mekanizmasının devreye girişi pek sık rastlanan bir gözlem verisidir.

Suçluyu Ararken...

Mizaç, kişinin kalıtımsal mirasının katkısı üzerinde şekillenen en temel kişilik unsurları, yatkınlıkları, yetenekleri ifade ederek kişinin genetik getirisinin fizyolojik özelliklerini kapsayan kişilik unsurudur.

Karakter ise kişilik oluşumunda, mizacın kalıtsal ve fizyolojik yatkınlıklarının yanısıra süreç içerisinde dış dinamikler ve çevresel koşullarla biçimlenen tamamlayıcı, bütünleyici unsurdur. Yalnız bu noktada, mizacın genetik kökeninden söz ederken yanılgıya düşmekten sakınmalıdır. Bilimsel bir gerçek olarak özellikle vurgulanması gereken nokta, Damasio'nun ifadesiyle: "İnsan genomu beyin yapısını bütünüyle belirlemez. Organizmalarımızdaki her bir şeyin yapısını ve yerini belirlemek için yeterli sayıda gen yok, milyarlarca sinir hücrelerinin sinapslarla bağlandığı beyinde ise hiç yok... Bu durumda, birçok yapısal özelliğin genler tarafından belirlendiği söylenebilir, ama önemli bir sayıdaki özellik de yalnızca yaşayan organizmanın yaşam süresince

gelişip değiştikçe sergilediği etkinlikle belirlenebilir." Bunun yanında, tek yumurta ikizleri üzerinde yapılan araştırma ve incelemeler sonucunda bireysel farklılıklar saptanmıştır. Tek yumurta ikizlerinin durumunda bile farklı, bireysel ve kendine özgü algı, düşünme ve bilinç halleri vardır. Greenfield bu konuda şöyle demektedir: "Bireysellik genlerle açıklanamaz; o halde kısmen de olsa, beyinde bulunan ve genetik klonlar tarafından paylaşılmayan özel bir etmen vardır."

Kişiliğin çok boyutlu ve karmaşık yapısı onu anlamamızı, çözümlenmemizi güçleştiren en önemli nedendir. Karakter oluşum süreci oldukça uzun aşamalar sonucunda tamamlanmakta ve bu oluşumda aile, geçmiş yaşantı ve deneyimler, toplumsal ilişkiler ve toplumsallaşma, eğitim ve öğrenim, çevre koşulları, ekonomik ve kültürel öğeler yer almaktadır. Bu noktada, suçluluğun kaynağı belki kişilikte değil, ama bu söz konusu unsurlardan etkileniş biçimlerinde, olumsuz koşullarda ve tepkisellikte aranmalıdır. Fakat bunun yanı sıra kimliğin ve kişilik özelliklerinin aşırı derecede vurgulanması davranışların nedenlerinin salt kişisel öznelitelere bağlanması psikoloji literatüründe "temel atıf hatası" denilen yanılgıya düşmemize yol açar. Çünkü davranış ve tutumların oluşumunda her ne kadar kişisel yatkınlığımız ile koşullanmış olsak da aynı zamanda o anlık ve var olan koşullardaki durumsal etkenlerin etkisi oldukça önemli ve yadsınamaz bir düzeydedir.

Suçlular Ussallıktan Uzak mıdır?

Suçluluk cehaletten ve kafasızlıktan kaynaklanıyor olabilir mi?

Aslına bakılırsa cehaletin önlenmesi, yüksek eğitilmiş bireylerin varlığı hiç kuşkusuz sosyolojik açıdan suçluluğun azalmasına neden olan önemli bir etmendir. Yalnız diğer taraftan yapılan araştırmalar bize yüksek eğitim ve kültür düzeyiyle birlikte suçluluğun da dönüşüm geçirerek farklı suç tiplerinin ortaya çıkarak yaygınlaşması sonucunu doğurduğunu da göstermektedir. Böylece özellikle "beyaz yaka" suçlarının gelişmiş toplumlarda yaygın bir suç oluşu en bilinen örnektir. Zeki, makul ve akıllı bir insanın ussallıktan uzak, yanlış ve hem kendine hem de başkalarına zarar veren bir davranışa girmekten çekineceği düşünülür.

Ancak, durum hiç de sanıldığı gibi değildir! Düşünme süreçleri bakımından yapılan psikolojik çalışmalar, tüm dengeli akıl yürütmenin yeterince nesnel olmayan ve daha çok, düşüncelerimizin var olan inanç ve önyargılarımız doğrultusunda şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Suçluluğa yol açan iç ve dış dinamikler çok boyutlu ve çeşitlidir. Suçluluğun kökeni bireyin kişiliğinde aranmaya başlanacak olursa ilk olarak mizaç ve karakter kavramlarıyla karşı karşıya kalırız.

William James'in dediği gibi: "... Birçok insan düşündüğünü sanırken yalnızca önyargılarını yeniden düzenler." Beklentilerimiz, önyargılarımız, muhakeme sürecinin sağlıklı işleyişine engel oluşturur.

Hasarlı beyinlere sahip kişilerde beliren psikiyatrik bozukluklar üzerine çalışmalar ile tanınan dünyaca ünlü nörolog Antonio Damasio, "Descartes'in Yanılgısı" isimli ilginç eserinde şöyle demektedir: "Duygulardaki azalma aynı derecede önemli bir mantıksız davranış kaynağı olabilir."

Muhakeme sürecimiz pek çok mantıksız, ama pratik önyargıya boyun eğmektedir. Benzer şekilde, tümevarımlı akıl yürütme de kesin genellemelere yatkın doğamız tarafından etkilenmektedir.

Suçluluk ve zeka ilişkisi ise yine benzer bir şekilde betimlenerek açıklığa kavuşturulmaktadır. Zeka, masumiyeti beraberinde getirmemektedir kuşkusuz. Özellikle yukarıda söz edilen beyaz yaka suçları ile siber-terörizm gibisinden ileri düzeyde teknik bilgi ve kıvrak bir zeka gerektiren suç tipleri doğaları gereği yalnızca çok zeki kimseler tarafından işlenebilir bir yapıdadırlar. Dahası, zeka denilen insani yeti, IQ gibi tek bir ölçütün yansıtamayacağı kadar karmaşık ve zayıf bir yapı olarak betimlenmektedir. Bununla beraber, zeka testlerinin standartizasyonu sorunsalı; kültürel, sınıfsal, toplumsal etmenlerin farklılığı dolayısıyla çok ciddi sapmalar yaratması gerçeğini taşımaktadır. Zekanın salt kalıtsal olmayıp çevrenin ve dış yaşam koşullarının etkisiyle de biçimlendiği bilinmekle birlikte artık duygusal zekanın da keşfedilmesi ve bu alandaki araştırma ve incelemeler soruna yepyeni bir boyut daha katmıştır.

Peki Ama Kötülük Nerede?..

Damasio'nun, beyinlerinin serebral korteksinin prefrontal lobları hasarlı hastalar üzerindeki araştırmaları, bu bağlamda bize Kant'ın kurgusal (spekülatif) tasarımı olan "saf akıl" diye bir yetinin olmadığını ve Descartes'çı rasyonalizmin ussallık hakkındaki takıntısının da salt bir kuruntudan ibaret olduğunu imlemektedir. Zira prefrontal lobun ventromedyal kesimleri lezyona uğramış hastalarda matematik ve teknik akıl yürütme, konuşma ve dil becerisi, zeka açısından herhangi bir eksiklik ve kayıp bulunmamasına ve bilişsel işlevlerin sağlıklı oluşuna karşın, prefrontal kesim hasarıyla beraber sosyal karar verme mekanizması, isabetli karar alma ve sosyal ilişkilerde başarı yetisinin, ahlaki sorumluluk güdüsünün dengeli davranış kalıplarının ve hatta duygusal hissiyatın hemen tamamıyla yitirildiği bulgular arasındadır. Böylece söz konusu hasta, sanki kimliğini yitirmiş, ciddi bir kişilik dönüşümü yaşamış bambaşka bir insan olup çıkıveriyordu. Bunun Damasio'nun çalışmalarına da büyük katkısı bulunmuş örneği ise meşhur Phineas Gage olayıdır. (Phineas Gage, geçirdiği talihsiz ve ağır bir iş kazası sonucu, başından çok ciddi bir yara alarak beyninin prefrontal alanlarında çok büyük hasar oluşmuş; ancak yaşamayı başarabilen ve kaza sonrasında ise ciddi kişilik bozuklukları, sapmaları göstermiş ünlü bir

olgudur. "Lezyona ventromedyal bölümler katılınca prefrontal kortekslerin iki yanlı hasar görmesi akıl yürütme/karar verme ve duygu/his bozukluklarıyla bağlantılı olmaktadır."

Hasarın gerçekleştiği bölge, beynin serebral korteks denilen bilişsel işlevlerin (dil kavrama, okuma, konuşma, duygular, motivasyon ve tüm entellektüel işlevler) gerçekleştirildiği beyin kabuğunda, yani insan zihninde dünyayı kuran bölümdedir. Sinir sisteminin en büyük bölümünü oluşturan serebral korteksin prefrontal lobu ise özellikle düşüncenin işlenmesi ve olgunlaştırılması, karmaşık hareketlerin planlanması ve tepkilerin düzenlenmesi, insani ilişkilerimize yönelik sosyal karar verme gibi çok ciddi ve toplumsal anlamı içerisinde yaşamsal işlevlerini yerine getirmektedir. Psikologlar ve nörologlar tarafından prefrontal alanlara atfedilen düşüncenin işlenmesi ve olgunlaştırılması işlevinin anlamı, çeşitli kaynaklardan edinilmiş farklı bilgilerden oluşan farklı düşüncelere derinlik ve soyutluk kazandırarak zenginleştirmedir. Prefrontal alanlar, "işlek bellek" denilen, pek çok bilgi parçasının fikirler oluşturmaya yönelik sentetik amaçla anımsanması işlevini de yerine getirir. Böylece; düşüncemizi şekillendirebilir, geleceğe yönelik planlar yapabilir, motor eylemlerimizi daha iyi denetleyebilir, duysal uyarılara vereceğimiz tepkileri en uygun zamana erteleyebilir, karmaşık matematiksel, hukuki ya da felsefi problemleri çözebilir ve davranışlarımızı ahlaki ölçütlere uyarlayabiliriz.

Teknoloji ve tıbbın yeterli olmadığı zamanlarda bazı çok kritik, iyileşmesi güç psikiyatrik olgularda son çözüm yolu olarak prefrontal lökotomi yöntemi kullanılmaktaydı. Obsesif kompulsif rahatsızlık, şizofreni gibi psikiyatrik rahatsızlıklarda görülen, katlanılamaz ölçüdeki psikotik depresyondan, ajitasyon ve anksiyete durumlarını gidermek için beynin prefrontal loblarındaki belli bazı lif bağlantılarını kesmek suretiyle gerçekleşen bu operasyonlar sonucunda hastaların şiddetli bir biçimde ortaya çıkan yakınmaları dinliyordu. Ancak, hastalar karmaşık problemleri çözme yeteneklerini yitiriyorlardı, belli hedeflere ulaşmak için gerekli görev sıralamalarını yapamıyorlardı, yaşamları boyunca alışlagelmiş motor işlevlerin çoğunu sorunsuz becerebilmelerine karşın, bu davranışlarda amaçsızdılar. Konuşuluları anlayabilmelerine ve söylenenleri kavrayabilmelerine karşın uzun düşünce zincirini sürdüremiyorlardı ve ruh halleri dengesiz ve istikrarsız bir durum sergileyerek ani hiddet ve coşku nöbetlerine girebilmekteydiler.

Psikolojik incelemelerde açıkça görüldüğü gibi anormal davranışı normalden ayırmak pek kolay bir iş değildir. Normalitenin ölçütleri öznel ve kültürel, toplumsal koşullara, baskın değer yargılarına ve geçerli normlara göre değişiklik gösterir.

İşte tam bu noktada Freud'un ünlü "süper-ego"sunun (ahlaki benlik) yıkımını görüyoruz. Böylece ahlaki dizginleri boşalan hissiyatını yitirmiş kimseler suç işlemeye doğal bir eğilim göstermektedirler. Zira yapılan araştırmalar sonucunda psikotik katillerin %65'inden fazlasında prefrontal anomaliler gözlenmiştir. Bununla beraber, limbik sistem içerisinde yer alan hipotalamusun periventriküler alanı ve lateral hipotalamusun kuvvetle uyarılması, hayvan deneylerinde hayvanın savunma haline geçerek saldırıya yönelik fizyolojik ve fiziksel hazırlık yapmasına, genel bir tedirginlik ve stres haliyle vahşileşmeye neden olduğu da bilinmektedir.

Anormal davranışları sınıflayan sistemler ve normalite ölçütleri sık sık sorgulanmaktadır. Psikiyatride anormal davranışları kalıtsal, fizyolojik, fiziksel ve nörolojik işlevsizliklerin oluşturduğu hastalıklar olarak görmek yaygın bir tutumdur.

Somatik işaretleyici hipotezinden yola çıkan Damasio; olanaklı seçimler arasında isabetli ve sağlıklı bir eleme gerçekleştirmeye yarayan sezgisel bir mekanizma olduğunu belirtmektedir. Otomatik bir somatik işaretleyici mekanizması sorunları genel bir çerçeveye içine oturtarak bize zaman kazandırmasının yanısıra, isabetli ve yerinde davranışlarda bulunmamıza olanak tanımaktadır. Prefrontal hasarlı hastalar üzerindeki gözlem ve deneyler, bu söz konusu somatik işaretleyici mekanizmanın sezgisel yoksunluk dolayısıyla bu olgularda bulunmadığını ortaya koymuştur. Somatik işaretleyici, bizim için en iyi, zevkli, yararlı ve elverişli ya da olumsuz, kötü, kullanışsız ve acı sonuçlar doğurabilecek seçimleri otomatik bir elemeyen geçirmeye yaramaktadır; bu da isabetli kararlar alan sağlıklı bir birey olmamızı sağlamaktadır.

Anti-sosyal kişilik bozukluğu gösteren (APD) kimseler çoğunlukla nörolojik ve nörofizyolojik sorunlarla karşı karşıyadırlar ve dolayısıyla psikiyatrik dengesizlikler göstermektedirler. Ancak bu semptomları sergileyen her kişinin de suç işlemeye yönelmediğini belirtmek gereklidir ve her suç işleyen bu anomalileri taşımadığını, bu rahatsızlıkları yaşamadığını. Günümüzde PET (Pozitron Emission Tomography) ve MRI (Magnetic Resonance Imaging) görüntüleme teknikleri sayesinde bu nörolojik anomaliler saptanabilmektedir. APD tanılı kişilerde özel denge durumunun corpus callosum'daki hasar yüzünden bozulduğu yerlerde ortaya çıktığı vurgulanmaktadır.

Ayrıca çeşitli nörokimyasallar da davranışlar üzerinde etkili olur. Özellikle başlıca nörotransmitterlerden biri olan serotoninin salgılanımı kişilerde saldırganlığı, hiddeti ve fevri tepkileri önlemektedir. "Genellikle serotonin işlevini güçlendirmek, saldırganlığı azaltır ve sosyal davranışları destekler." Fakat bu yaklaşım da oldukça kaba ve yüzeysel, bilimsellikten yeterince uzaktır. Zira "serotonin azlığı ve yokluğu tek başına belirli bir tezahüre neden olmaz." Çünkü serotonin de tüm diğer nörotransmitter maddeler gibi son derece karmaşık bir mekanizmanın ve nörofizyolojik süreçlerin yalnızca bir parçasıdır.

Belirli bir işleve yönelik tek bir beyin alanı bulunmasından çok, belirli bir işleve beyin çeşitli bölgelerinin katkıda bulunarak bir bütünsellik içinde çalıştığı ve bu çalışmanın algoritmik olmadığı açık bir gerçektir. Bu konuda Susan Greenfield; "Beyin bölgeleri farklı işlevler için paralel olarak çalışmak üzere bir şekilde birleşirler. Beyin anatomik olarak farklı bölgelerden oluşur, fakat bu bölgeler otonom mini-beyinler değildir; büyük kısmı gizemli bir şekilde organize olmuş, birbirine uyumlu ve entegre bir sistem oluştururlar." demektedir

Beynin işleyişi robotlardaki yahut bilgisayarlardaki gibi algoritmik bir tarzda değildir; duygularımızın, sezgilerimizin ve sağduyumuzun büyük katkısı olmaksızın makul davranış sergileyemeyiz. Beyindeki elektrik etkinliği dolayısıyla elektronik devreler arasında kurulan benzerlik de çok kaba ve bayağı bir benzetmedir. Zira beyin bir kimya fabrikasından çok daha gelişmiş bir çeşitlilik içindeki nörokimyasal ve nörofizyolojik süreçlere sahne olmaktadır. "Dolayısıyla her aşamada farklı iletili kimyasal bileşimlerini kullanan beyinde, müthiş bir esneklik ve çok yönlülük söz konusudur." "Bu moleküler senfoninin bir bilgisayarın içindeki senaryoyla mukayese edebileceğini söylemek güçtür."

Bireysel farklılıklarımız ve özgürlüğümüz bizi insan yapan unsurların temelinde yer alır. Bu yüzden bilimin verilerinden yararlanmayı bilmeli, çok boyutlu ve çok yönlü iç ve dış dinamiklerin, süreçlerin etkinliğinin farkına varmalıdır. Aslında suçluluk adına en büyük tehlike suçluluğun makul, rasyonel bir şeymiş gibi sunulmasıdır. Bu yüzden insanları kategorik kalıplara, şablonlara yerleştirmeye çalışmaktan uzak durmalıdır. Böylece özgürlüğün ve insanlığın daha iyi bir kavranışına ulaşmak olanaklıdır.

Ceza hukuku, kriminoloji, adli bilimler, ve genelde hukuk bilim dalları arasındaki işbirliği ilişkisinin önemi açığa çıkmaktadır.

Kaynaklar

- 1-Antonio Damasio; "Descartes'in Yanılgısı", Varlık Yayınları-1999
- 2- Arthur C. Guyton-John E. Hall; "Tıbbi Fizyoloji", Nobel Tıp Kitabevleri- 1996
- 3- Gillian Butler - Freda McManus; "Psikolojinin ABC'si", Kabalıcı Yayınevi-1998
- 4- Stephen Jay Gould; "Darwin ve Sonrası", TÜBİTAK-2000
- 5- Sulhi Dönmezer; "Kriminoloji", Beta Basım Yayım -1994
- 6- Susan Greenfield; "İnsan Beyni", Varlık Yayınları -2000